

SAMSUN BÖLGESİ ÇALIŞMALARI (1973) *

U. BAHADIR ALKIM

Türk Tarih Kurumu, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve İstanbul Üniversitesi adına Prof. Dr. Uluğ Bahağır Alkim'in başkanlığı altında Handan Alkim, Dr. Önder Bilgi, Dr. Ali Muzaffer Dinçol, Dr. J. Yakar, Nihat Sümer (Samsun Müzesi Müdürü), Dr. D. Meijer (Amsterdam Üniversitesi Öğretim Üyelerinden, misafir üye), Sarpol Başar İzgiz (Arkeolog-Desinatör), Aziz Albek (Arkeolog-Foto uzmanı), Atilla Aytimür (Restoratör), M. Oberman (misafir üye) ve Sabahattin Ağaldağ'dan oluşan bir kurul tarafından Samsun bölgesinde girilen arkeolojik araştırmalara 15 Temmuz 21 Eylül 1973 tarihleri arasında devam edildi. Bu dönemde İkiztepe'deki kazı hazırlığı tamamlandı ve -Terme ve Çarşamba hariç- Samsun'un öteki kazalarının sınırları içinde sistematik topraküstü incelemeleri geliştirildi.

* 1973 dönemi Samsun bölgesi araştırmalarımızda Kazı Kurulumuzun ilmi ve idari işleri için yardım ve büyük kolaylıklar sağlayan Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Genel Müdür Yardımcılığına, Şube Müdürlüklerine, Samsun Valiliğine, Millî Eğitim Müdürlüğüne, Bafra Alaçam, Havza, Vezirköprü, Kavak ve Lâdik Kaymakamlıklarına, Belediye Başkanlıklarına, İlköğretim Müdürlüklerine, Halk Eğitim Müdürlüklerine, Samsun Müzesi Müdürlüğüne, İkiztepe Köyü Başöğretmenliğine, İkiztepe Köyü Muhtarlığına, aynı köyden Hüseyin Karapaça'ya ve yapılacak kazı için tarlalarının kiralanmasında kolaylık ve anlayış gösteren İkiztepe Köylülerine derin teşekkürlerimizi sunmayı zevkli bir borç saymaktayız.

I. İKİZTEPE'DEKİ ÇALIŞMALAR :

Kızılırmak nehrinin yüzyıllar boyunca getirdiği sel toprağı ile oluşmuş Bafra Ovası içinde ve Bafra'nın 7 km. kuzey-batısında yer alan, dört yükselti üzerinde kurulan, yaklaşık olarak 320 × 425 m.'lik bir alanı kaplayan ve yoğun bir Eski Bronz ve Hitit yerleşmesine sahne olan İkiztepe Hüyüğünün topografik plânı bitirildi. 1974'de yapılması planlanan kazı için yeterince tarlalar kiralandı ve İkiztepe Köyü İlkokulu bahçesine bir laboratuvar yapısının temeli atıldı.

II. SAMSUN BÖLGESİNDEKİ ARAŞTIRMALAR :

Terme ve Çarşamba dışında Samsun'un öteki kazalarının sınırları içinde sistematik topraküstü incelemeleri geliştirildi.

1971 döneminde Samsun bölgesinde henüz arkeoloji literatürüne geçmemiş üç, 1972'de *onyedi* yerleşme saptanmıştı; 1973'de ise bir kısmı hüyük, bazıları yamaç, bir kaçı da düz yerleşme olmak üzere yeniden *kırkiki* eski yerleşme daha bulduk. Henüz kesin etüdleri bitirilmemiş olan bu çalışmalarımızın sonuçlarını çok kısa bir özet halinde sıralayalım :

A- Bafra yöresinde:

a) Derbent köyü : *Aşağı Tepe* (M.Ö. III. ve II. binyılı); aynı köyün güneyinde *düz yerleşme* (Geç-Antik Çağı).

b) Kamberli köyü yakını : Katırdamı - Tepecik (M.Ö. III. ve II. binyılı, Roma); aynı kesimde *Gävurun Yeri* (Geç-Antik Çağı).

c) Terzili Köyü : *Zahna Mahallesi* (Geç-Antik Çağ ve aynı devre ait bir nekropol).

d) Komşupınar köyü : *Bögürtlen Mahallesi* (Geç-Antik Çağ).

e) İkizpınar (=Ayazma) köyü : *Bakırdere Mahallesi, Cevizlik ve Koca Löp* mevkileri (üçünde de Geç-Antik Çağa ait kalıntılar).

f) Cırıklar Köyü'nün kuzey-doğusunda ve güney-batısında (birer Geç-Antik Çağ yerleşmesi).

g) Beylik Köy : *Tepecik* (Hüyük yerleşmesi, eteğinde bir pınar, M.Ö. III., II. ve I. binyılı, bu arada boyalı Frig çanak-çömlek parçaları).

B- Havza yöresinde:

a) Ilıca köyü yakını : *Kayalı Tepe* (M.Ö. III. ve I. binyılı, bu arada boyalı Frig çanak-çömlek parçaları, Roma ve Geç-Antik Çağ); *Garco Tepe* öteki adı *Yusufun Tepesi* (M.Ö. III. ve I. binyılı, bu arada boyalı Frig çanak-çömlek parçaları, Geç-Antik Çağ); *Ören Tepe* (M.Ö. III. ve I. binyılı, bu arada boyalı Frig geometrik çanak-çömlek parçaları, Roma); *Cevizlik Tepe* (M.Ö. III. binyılı).

b) Kuşkonağı köyü yakını : *Kayadere : Çeş Tepesi* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, bu arada Frig çanak-çömlek parçaları).

c) Demiryurt köyü yanı : *Patlanguç Tepe* (M.Ö. IV. binyılı sonu III. ve II. binyılı, Geç-Antik Çağ).

d) Erikbelen Köyü yakını : *Belalan Tepe* (M.Ö. III. ve II. binyıl).

e) Emircik köyünün kuzey-batısında : *Çam Tepe* (M.Ö. III. ve I. binyılı); aynı köyün yakınlarında : *Süleyman mevkii* (Frig, Hellenistik, Roma).

f) Yazıkışla köyü arazisinde : *Bacas Tepe* (M.Ö. III. binyılı, Frig ve geç devirler); aynı kesimde başka bir yerleşme (M.Ö. I. binyılı, Roma).

g) *Kayabaşı (=Tahna) köyü*: (Geç-Antik Çağ, Bizans); aynı köyün 900 m. kadar batısında İstavroz Irmağının

geçtiği dar ve sarp vadiyi birbirine bağlayan "*Kurt Köprüsü*" adında harap bir köprü. Temeller muhtemelen Geç-Antik Çağa ait, üstyapı -anlaşıldığına göre- Selçuk veya Osmanlı. Daha önce F. Cumont ve E. Cumont tarafından da görülen bu köprü (krş. *Voyage d'exploration archéologique dans le Pont etc.*, cilt II, Bruxelles 1906, s. 128-129) sonraki inşasında eski devrin malzemesi (yapı taşları, iki yazıtı ve diğer molozları v.s.) kullanılmıştır.

C- Vezirköprü yöresinde:

a) *Yağınözü köyü* güney-batısında (M.Ö. III. binyılı yerleşmesi).

b) Aşağı Narlı köyünün güney - doğusunda : *Doğan Tepe* (M.Ö. III. ve II. binyılı).

c) Habip Fakı köyünün güney - doğusunda : *Kurudere mevkii* (Yoğun ve çok önemli M.Ö. III. binyılı yerleşmesi).

d) Doyran köyü kuzey-batısında : *Kel Tepe* (M.Ö. III. ve II. binyılı, Geç-Antik Çağ).

e) *Adatepe köyü* (Geç-Antik Çağ, bir kaç yazıt).

f) *Güder ve Boğazkoru (=Varadoy)* köyleri (Geç-Antik Çağ ve Bizans).

g) Vezirköprü'nün kuş uçuşu 7 km. kuzey-doğusunda : *Oymaağaç-Hüyük Tepe*. 1972'de bu hüyükün ilk tanımlamasını yapmıştık, 1973'de bu önemli hüyükten kareleme ve istatistik metoduna göre çanak-çömlek parçaları topladık (M.Ö. III., II. binyılı ve Frig).

D- Lâdik yöresinde:

a) Başlamış köyü yakını : *Dedeağaç Tepesi* (yamaç yerleşmesi, M.Ö. III. ve II. binyılı).

b) Aşağıgölyazı köyü : *Devşerkaya Tepesi*, öteki adı *Taşköprü* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, Geç-Antik Çağ).

c) Hamit köyü : *Tombul Tepe* (M.Ö. III. ve II. binyılı).

d) Cüce köyün kuzey-batısında : *Kilise Tepe* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, bu arada boyalı Frig çanak-çömlek parçaları, Hellenistik, Geç-Antik Çağ).

e) Karaabdal köyü güney - batısında : *Kale Tepe* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, bu arada boyalı Frig çanak-çömlek parçaları).

f) Mazlumoğlu köyünün güney - batısında : *Köyiçi Tepesi* öteki adı *Yurtyeri Tepesi* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, Bizans).

g) Başlamış köyünün batısında : *İnkaya* (Kaya mezarları, bunların doğu kesiminde olanlarından biri önünde M.Ö. III. binyılı yerleşmesi).

h) Büyükkızıoğlu köyünün kuzeyinde : *Kümbet Tepe* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı).

j) Toptepe yakını : *Çakıllarısı mevkii* (Geç-Antik, Bizans).

k) Salur köyünün güney-batısında : *Yük Tepe* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, bu arada Frig çanak-çömlek parçaları, Hellenistik, Roma). Daha önce bu hüyükte sadece M.Ö. III. ve II. binyılı kalıntıları saptanmıştır.

E- Kavak yöresinde :

a) Kavak'ın 8 km. güney-batısında ve Samsun'a giden asfalt şosenin doğusunda : *Ay Tepe* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, bu arada boyalı Frig çanak-çömlek parçaları, Hellenistik?, Roma?).

b) Aynı kesimde ve Ay Tepe'nin karşısında, asfalt şosenin batısında : *Danabasan Tepesi* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı).

c) Çakallı : *Kaleyeri Tepesi* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, Hellenistik).

d) Kavak'ın yaklaşık olarak 20 km. kuzey-doğusunda, Samsun'a giden asfalt yolun batısında : *Kale Tepe* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı).

e) Çakallı : *Çamlık mevkii* (Geç-Antik Çağ).

f) Susuz köyü güney-doğusu : *Tepesidelik Tepe* (M.Ö. III. binyılı).

g) Tatarmuslu köyünün güney - güneydoğusunda : *Hacıbaba Tepesi* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, Roma).

h) Yeralan köyü yakınında : *Güney Tepesi* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, Roma, etekte kaya mezarı).

j) Beyköy'ün güneyinde : *Asar Kale* (Geç-Roma Bizans.).

F- Samsun içi ve merkez ilçesi :

a) *Amisos* (Karasamsun) : Bugünkü Samsun'un güney-batı kesiminde yer alan antik Amisos şehrinin akropolündeki çeşitli kalıntılar incelendi.

b) Küplüce (=Uzgun) köyünün kuzey-doğusunda : *Dedeüstü Tepesi* (M.Ö. III., II. ? ve I. binyılı).

c) Ahulu köyü güney-doğusunda ve asfalt şosenin hemen kuzeyinde : *Gök Tepe* (M.Ö. III., II. ve I. binyılı, Roma).

G- Alaçam yöresinde : Alaçam'ın 2 km. kadar güneyinde İncirli mahallesi yakınında : Geç-Antik Çağ yerleşmesi.

H- Tümülüsler : Gerek Samsun gerek yukarıda adları anılan ilçelerin dolaylarında bir kaç daha önce bilinen, bir kısmı ise ilk defa tarafımızca görülen onaltı tümülüsü de arkeolojik haritamıza işledik. Buradaki kısa raporumuzda onlardan ayrıca bahsetmeyeceğiz.

Böylece, 1973 dönemi incelemelerimiz Orta Karadeniz kesiminde gerek M.Ö. III., II. ve gerek I. binyılında yoğun yerleşmelerin varlığını göstermiş ve bu bölgenin Orta Anadolu ile yalnız Eski Tunç Çağında değil aynı zamanda Hitit, özellikle Eski Hitit, devrindeki ilişkilerine tanıklık eden arkeolojik belgeler sağlamıştır. M.Ö. I. binyılı yerleşmelerinin büyük bir kısmında tipik Frig çanak-çömleğinin bulunuşu ayrıca ilginçtir. Yine bu dönemdeki araştırmalarımız Orta Anadolu'yu M.Ö. III., II. ve I. binyılında Samsun'a bağlayan ana yolun Kavak ilçesinden itibaren -genellikle doruk üzerinden seyreden eski şoseyi değil- bu günkü asfalt şosenin geçtiği doğal vadiyi esas itibarıyla izlediğini göstermiştir; nitekim söz konusu vadinin her iki yakasında Kavak'tan Samsun'a kadar hüyük veya yamaç yerleşmelerinin belirli uzaklıklarla sıralanışı buna tanıklık etmektedir.

Yine söz konusu bölgelerin güney - kuzey bağlantısını sağlayan tâli bir yolun da, Havza-İlca-Demiryurt-Çakıralan ve Kapıkaya üzerinden Kızılırmak vadisine

girerek Bafra dolaylarına ulaştığını 1973 araştırmalarımızda ayrıca saptadık; daha engebeli ve dağlık bir kesimden geçen ve esas yolun her hangi bir neden ile kapatıldığı vakit kullanıldığı anlaşılan bu ikincil yolun üzerinde ve yakınında aynı surette M.Ö. III., II. ve I. binyıllarına ait hüyük ve yamaç yerleşmeleri yer almaktadır.

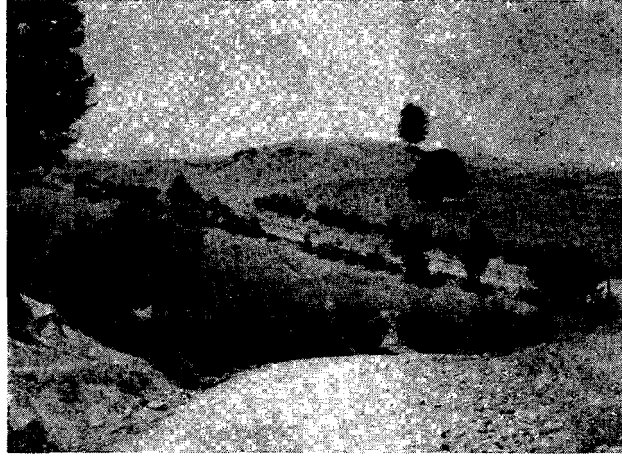
Yurdumuzun pek az incelenmiş bölgelerinden biri olan Orta Karadeniz'in bu kesiminin arkeolojik ve tarihî sorunlarının açıklanmasına katkıda bulunabilmek için uzun süreli kazı çalışmalarına girişmeyi öngörmekteyiz. Bu amaçla kazmayı vuraçağımız ilk yer olarak İkiztepe'yi seçmiş bulunuyoruz.

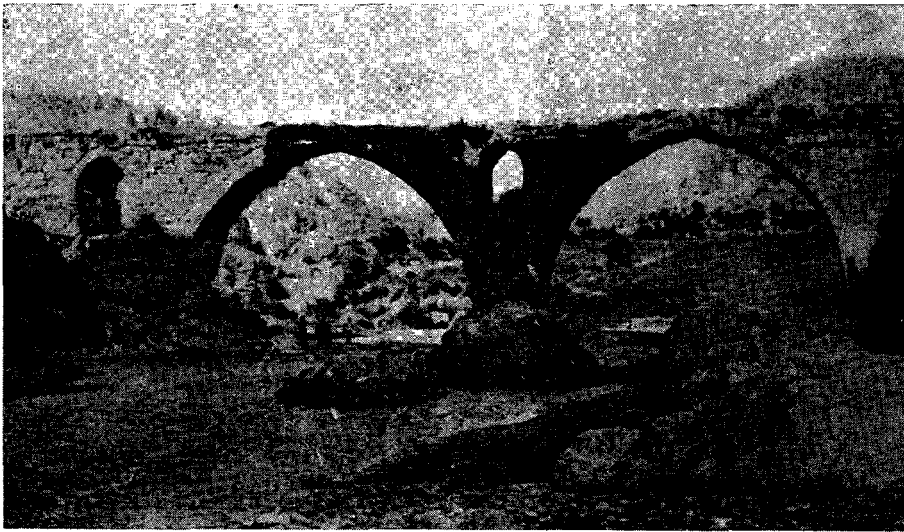
Res. 1 — Bafra Yöresi : Kolay Bucağının güneyinde Kızılırmak vadisinden bir kesim.

Res. 2 — Bafra Yöresi : Beylik köyü yakınında Tepecik adını taşıyan höyük yerleşmesinin doğudan görünüşü.

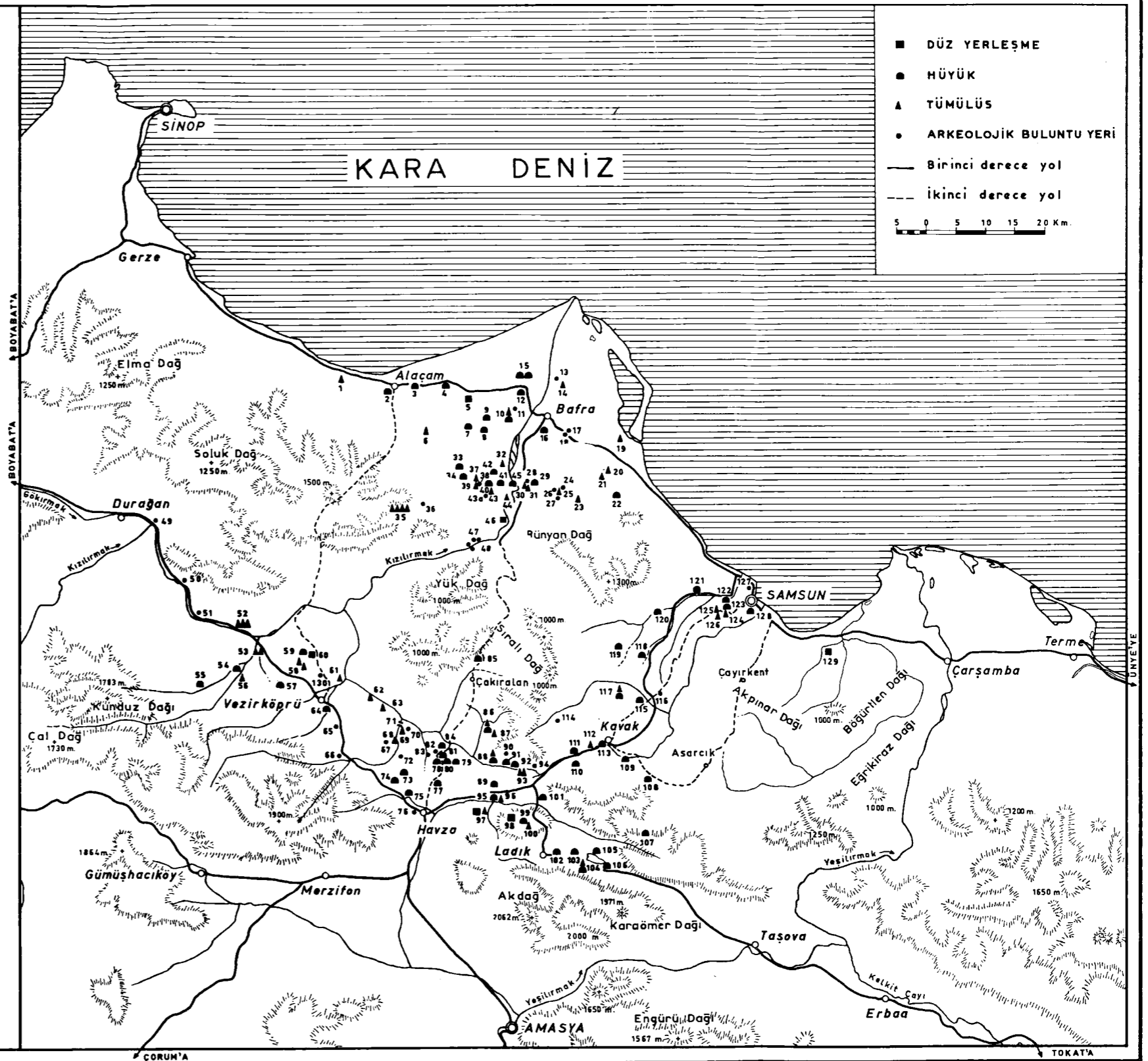

Res. 3 — Havza Yöresi : Emircik köyünün kuzey - batısındaki Çam Tepe adlı höyük yerleşmesi.

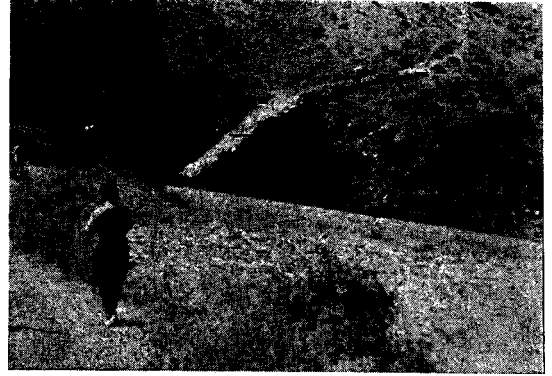
Res. 4 — Havza Yöresi : Kayabaşı (= Tahna) köyü yakınında İstavroz Irmağı üzerindeki harap vaziyette olan "Kurt Köprüsü"ne güneyden bir bakış.

1 - PİLÂV TEPE	66 -
2 - SIVRİ TEPE	67 -
3 - GÖKCEBOĞAZ TEPE	68 -
4 - DEDE TEPE	69 -
5 - SOĞUKÇAM (BEDEŞ)	70 -
6 - ELBİZ TEPE	71 - KÖYALTI-KURTKÖPRÜSÜ
7 - TÖDÜĞÜN TEPE	72 - SÜLEYMAN MEVKİİ
8 - AZAY TEPE	73 - ÇAM TEPE
9 - TEPE TARLA	74 - BACAS TEPE
10 - HACIBABA TEPESİ	75 - ŞEYHSAFİ TEPESİ
11 - KÜMBET DEDE	76 - ANIT TEPE
12 - ŞİRLEK TEPE	77 - ÇEŞ TEPE
13 - TÜRBE	78 - CEVİZBAŞI TEPESİ
14 - KÜLCÜLER TEPESİ	79 - ÖREN TEPE
15 - İKİZTEPE	80 - GARCO TEPE
16 - KELBEŞ TEPE	81 - KAYALI TEPE
17 -	82 - HAMAM
18 -	83 -
19 - YÜRÜKLER	84 - PATLANGUC TEPE
20 -	85 - TEPECİK
21 - KÖFTEROĞLU	86 - DÖKME TEPE I
22 - TEPECİK	87 - DÖKME TEPE II
23 - TEPE MEVKİİ	88 - HÂKİM TEPE I
24 - CEVİZLİK	89 - HÂKİM TEPE II
25 -	90 -
26 - BAKIRDERE - TEPECİK	91 - CİNTEPE I
27 - KOCA LÖP	92 - TAŞKARACAÖREN TEPE
28 -	93 -
29 - AŞAĞI TEPE	94 - ÇAKILARASI MEVKİİ
30 -	95 - CİNTEPE II
31 -	96 - KALE TEPE
32 - SOM TEPE	97 - MANEVRA TEPE
33 - PAŞAŞEYH TEPESİ	98 - İNKAYA
34 - KATIRDAMI - TEPECİK	99 - DEDEALTI TEPESİ
35 - KICIKKIRIK	100 - DÖKME TEPE
36 - FINDIKÖZÜ	101 - YÜKTEPE
37 - SORGUNLU TEPE	102 - KÜMBET TEPE
38 - GÂVURUN YERİ	103 - DEVŞERKAYA TEPESİ
39 - ÖZÜBÜYÜK	104 - TOMBUL TEPE
40 - KARASEYH TEPESİ	105 - KÖYİCİ TEPESİ
41 - TEPECİK	106 - KİLİSE TEPE
42 - ELMACIK TEPE	107 - KALE TEPE
43 - ZAHNA	108 - DİNGİLKALECİK TEPESİ
43 a - ZAHNA - TAŞLIK	109 - HACIBABA TEPESİ
44 - TİNGİLLER TEPESİ	110 - AY TEPE
45 - ÖMER USTA ÇİFTLİĞİ	111 - DANABASAN TEPESİ
46 - TEPECİK	112 -
47 - ASAR KALE	113 - KALEDDRUĞU TEPESİ
48 - KAPIKAYA	114 - ASAR KALE
49 - BEYBÜKÜ	115 - KALEYERİ TEPESİ
50 - TERELİK	116 - ÇAMLIK
51 -	117 - TEPESİDELİK TEPE
52 -	118 - KALE TEPE
53 - ÇELTEK	119 - GÜNEY TEPE
54 - DOĞAN TEPE	120 - AKALAN
55 - KURUDERE	121 - GÖK TEPE
56 -	122 - DEDEÜSTÜ TEPESİ
57 -	123 - BAĞ TEPESİ
58 -	124 - KARANLIK TEPE
59 - HÜYÜK TEPE	125 - İKİZ TEPE
60 - ÇÖRLEN TEPE	126 -
61 -	127 - AMİSOS
62 -	128 - ÖKSÜRÜK TEPE
63 -	129 - TEKKEKÖY
64 - KEL TEPE	130 - ADATEPE
65 -	

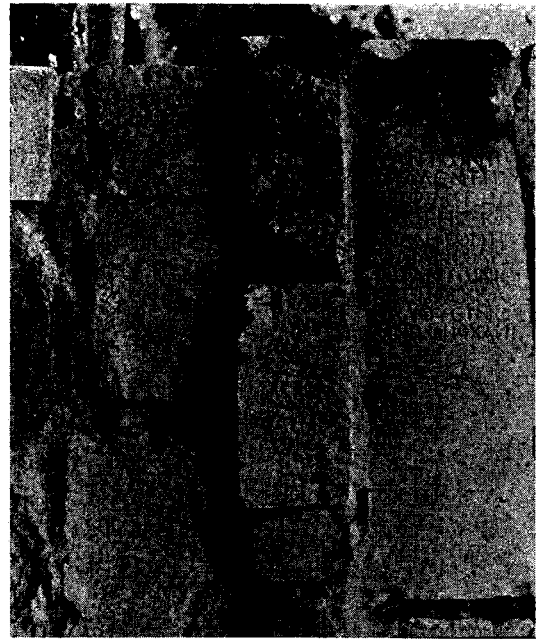
Res. 5 — Aynı Köprü'nün ayaklarından biri (Geç Antik Çağ ve Bizans devri malzemesinden faydalanılarak inşa edilmiştir).

Res. 6 — Aynı köprü'nün bu gün çok daralan üst yüzeyi.

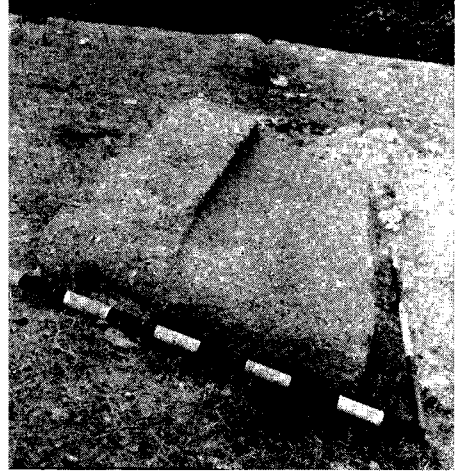
Res. 7 — Aynı köprü'nün orta ayağından ayrıntılı bir görünüş (Yapı taşı olarak yazıtlı bir mezar taşı kullanılmıştır).

Res. 8 — Aynı köprü'nün orta ayağındaki mezar yazıtının yakından görünüşü.

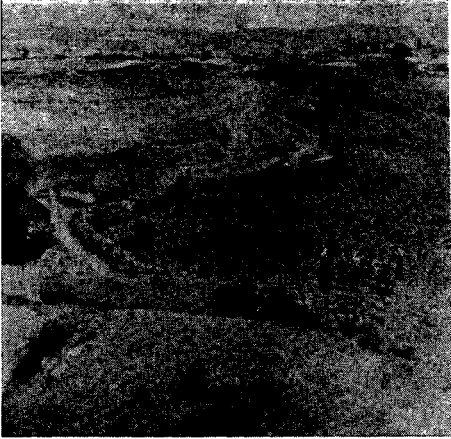
Res. 9 — Vezirköprü Yöresi : Oymağaç-Höyük Tepenin doğu üst yamacındaki potern kalıntısının girişi.

Res. 10 — Aynı poternin girişindeki monolitlerden biri.

Res. 11 — Aynı poternin girişindeki monolitlerden bir başkası.

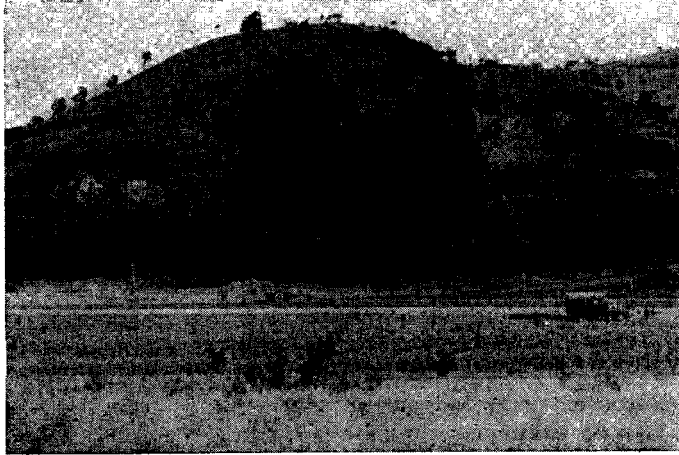
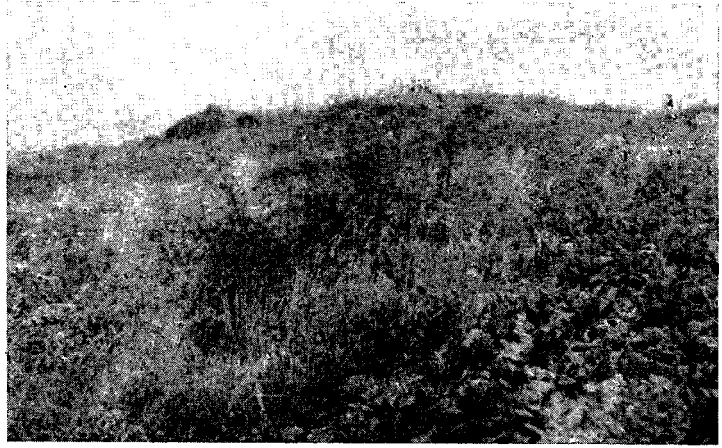
Res. 12 — Vezirköprü Yöresi: Oymağaç-Höyük Tepe'den yoğun bir M.Ö. III. bin yılı yerleşmesi gösteren Çörlen Tepeye bir bakış.

Res. 13 — Lâdik Yöresi : Başlamış köyü yakınında Dedealtı Tepesi adıyla tanınan mevkiideki sürekli yamaç yerleşmesi.

Res. 14 — Lâdik Yöresi :
Büyükkızıoğlu köyünün
kuzeyindeki Kümbet Tepe.

Res. 15 — Kavak Yöresi : Ay
Tepe'nin kuzeyden görünüşü.

Res. 16 — Kavak Yöresi : Kaleyeri
tepesinin kuzey - doğudan görünüşü.

